

Joaquim Arenas

Mestre i pedagog, va ser cap del Servei d'Ensenyament del Català (Sedec) entre el 1983 i el 2003. Impulsor del programa d'immersió lingüística, ha estat llargament vinculat a Òmnium Cultural, entitat que va portar a l'Alguer

ANNA AGUILAR / Barcelona
 ● El comentari és real, escoltat al tren quan tornava de l'entrevista amb Joaquim Arenas (Mataró, 1938). Una dona d'uns 60 anys que seia davant meu li comentava al seu home, en un perfecte castellà, que la professora d'informàtica els feia les classes en català. La dona, sense cap mena de rubor, afirmava que ella no el parlava. La seva justificació davant el marit va sonar a excusa de mal pagador. Feia més o menys així: «Yo fui a la escuela en tiempo de Franco, todo lo aprendimos en castellano. Si te oían hablar en catalán te pegaban un cachete... Y ahora, de mayor, ya no me voy a poner a aprenderlo...» Quina llàstima per a ella, vaig pensar. Per haver deixat passar el temps sense posar-hi remei. Per haver-hi renunciat precisament quan ja no havia de témer el clatellot. I em va venir al cap Joaquim Arenas i la seva lluita. I la de Teresa Navarro, fundadora de l'escola Mon-

tessori de l'Hospitalet de Llobregat on Arenas va estrenar-se com a mestre. Era el 1959 i, malgrat els esforços de Navarro per mantenir la catalanitat a l'escola, dins les aules l'únic que es podia fer en català era resar, tal com recorda ara Arenas. Potser per això, per aquell costum de picar pedra en temps adversos, ell va decidir que dedicaria mitja vida a la pedagogia i l'altra mitja a la normalització del català, amb el Servei d'Ensenyament del Català (Sedec) i la immersió lingüística.

— Fa encara no un mes que ha començat un curs escolar que es presenta mogut, amb vaga al novembre per la llei d'educació de Catalunya...

— «Sí. Començar el curs amb una vaga escolar al sector públic ho trobo bastant desafortunat, francament. I convocada pels sindicats, que em permeto dir que al darrere no tenen tants afiliats per condicionar el sistema d'aquesta manera. Per mi, el primer que haurien de fer els sindicats és pre-

PERFIL

Joaquim Arenas i Sampera (Mataró, 1938), pedagog. Ha estat mestre i director d'escola. Als anys setanta va treballar per la implantació de les classes de català i de l'escola catalana des de la delegació d'ensenyament del català (DEC) d'Òmnium Cultural, de la qual va ser coordinador general. Incorporat al Departament d'Ensenyament (1978), va ser nomenat cap del Sedec (1983-2003), on va tutelar el programa d'immersió.

ocupar-se perquè els fills dels treballadors rebin una bona educació. La llei d'educació de Catalunya (LEC) és una llei que hauríem d'aprofitar per enfocar la nostra xarxa educativa —no dic el nostre sistema, perquè és espanyol i no el podem canviar— cap a una educació que permetés als nostres nois i noies tenir una formació adequada per incorporar-se a aquesta Europa menjada per la globalització i la tecnocràcia.»

— No és adequada, en aquest moment, la formació?

— «No dic que no ho sigui, però sí que cal fer una escola serena, en la qual el més important no sigui ensenyar sinó aprendre —no pot ser que una criatura de 12 anys tingui dotze professors un darrere l'altre—, que s'obri a totes les probabilitats d'aquesta Europa complicada i que els obri espais de reflexió. L'únic que pot salvar aquesta situació és educar els nois i noies amb una forta identitat, que sàpiguen d'on vénen, qui són i cap on han d'anar, i que aquesta formació els serveixi per tenir representativitat de la personalitat

individual i col·lectiva de Catalunya al món. Si no se senten segurs d'una gran personalitat, no formaran part de la riquesa de la diversitat, sinó de la diversificació, que és tota una altra cosa.»

— De fet, si alguna cosa no falta a la majoria d'escoles d'avui és diversitat.

— «Sí, però el sistema educatiu d'un país no es pot fer en funció de la immigració. Aquí a Catalunya tenim un model, el model d'escola catalana per a tots. Evidentment que hem de tenir en compte que existeixen uns col·lectius nombrosos, però això no ha de condicionar el nostre model educatiu, que ha donat proves de ser prou vàlid i admirat a Europa amb motiu dels programes d'immersió.»

— Són adequats, els espais de benvinguda educativa (EBE) per a alumnes nous que s'han posat en marxa a Reus i Vic aquest curs?

— «Li diré una cosa. Vaig treballar 25 anys en educació i vaig fer una cosa que se'n deien tallers d'adaptació escolar (TAE), la

«NO TOT S'ACABA INVERTINT MILIONS I POSANT PROFESSORS ALS CENTRES. QUAN JO ERA DIRECTOR D'ESCOLA, SEMPRE DEIA: 'DE MESTRES, ELS QUE CALGUI. NI UN MÉS'»

Joaquim Arenas, abans de començar l'entrevista, al Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions (Ciemen). / ORIOL DURAN

qual cosa suposava que dos o tres nens d'una escola, dos més d'un institut i dos més d'un altre centre s'apleguessin, per fer-los una adaptació escolar. Hi va haver professors que de seguida van anar en contra d'això. Jo no veia que preparar una persona perquè s'escolaritzés fos cap mal. Ara resulta que un altre govern fa exactament el mateix. Ho celebro, crec que és bo.»

— **Hi ha qui ho veu una mesura segregacionista.**

— «En absolut. S'ha de tocar de peus a terra. Pedagògicament dir això crec que és bastant fluix, no té base. No es tracta de dir 'posem els nens àrabs aquí i els nens romanesos allà', sinó que tots els nens que arriben per incorporar-se al model educatiu de Catalunya tinguin un període de preparació, una santa cosa.»

— **Que hi hagi tants alumnes immigrants pot contribuir a fer que el nivell de l'ensenyament baixi? L'últim informe de la Fundació Bofill no es mostrava gaire optimista amb els resultats obtinguts...**

— «Catalunya és dels llocs on hi ha més densitat de població escolar immigrada, però anem una mica al davant del nivell de tot l'Estat espanyol, que no és cap consol, perquè l'Estat també està molt avall. Penso que la immigració per si mateixa no n'és la causa, però la falta de tractament adequat que se'n pugui fer sí que pot ser-ho. Tal com diu també l'informe PISA, no tot s'acaba invertint milions i posant professors als centres. Quan jo era director d'escola, sempre deia: 'De mestres, els que calgui. Ni un més.' S'ha de dir, amb relació al nivell de l'ensenyament, que és obvi que ha baixat, però també que hi ha una gran voluntat de part de tothom per superar aquesta situació. L'actual tipologia de mestre que teníem ha de canviar.»

— **En quin sentit?**

— «A part d'impartir matèries, sobretot hem de mirar d'enriquir l'alumne amb qualitats, enfortir-lo en capacitat de reflexió i discussió, perquè no n'hi haurà prou amb coneixements. No vull dir que no hagin de saber matemàtiques o ciències naturals, però no és prioritari. El que interessa

«SOBRETOT HEM DE MIRAR D'ENRIQUIR L'ALUMNE AMB QUALITATS, ENFORTIR-LO EN CAPACITAT DE REFLEXIÓ I DISCUSSIÓ, PERQUÈ NO N'HI HAURÀ PROU AMB CONEIXEMENTS»

és tenir una formació personal forta, amb criteri.»

— Sí, això està molt bé, però després aquests alumnes arriben a la universitat i tenen dificultats per redactar bé.

— «Precisament, si hi ha tota aquesta base que dic, sabran redactar, tindran un nivell bo. Per què no hi és ara? Perquè això no es fa sempre. Una persona a la qual se li ha forjat un caràcter des de petit, no pateixis que serà un bon lector, un bon escriptor, un bon científic. No podem fer alumnes híbrids, que només sàpiguen coses. Han d'estar preparats per a les infinites possibilitats que els oferirà la societat del futur, però tenint present que l'eix vertebrador del nostre poble és la cultura i la llengua catalanes.»

— La immersió lingüística ha complert el seu objectiu?

— «Absolutament, perquè la immersió lingüística el que pretén i ha fet és ensenyar una segona llengua a nens i nenes que en tenen una altra a casa. Quan diuen que els nens poden parlar el que vulguin, només ho diuen els que volen arruïnar el català. Evidentment que el nen pot parlar el que vulgui, però no a l'escola. En una escola alemanya o anglesa, el nen pot parlar com vulgui? Si el sistema educatiu de Catalunya té una

L'Alguer, punt i a part

● Òmnium Cultural de l'Alguer va néixer ara fa 15 anys. Joaquim Arenas va proposar la seva implantació i s'hi va agafar per un cap, perquè hi creia i perquè va sospesar diversos motius: «Òmnium gaudia de prestigi internacional —té seu a Andorra i a Perpinyà—, era una associació que tenia el suport de l'administració per trobar recursos, i els projectes que havia tirat endavant de recuperació de classes del català i d'escoles en català a Catalunya eren prou vàlids.» No tothom ho va entendre i algunes persones, poques, de l'Alguer no en van voler saber res, argumentant que es tractava d'una colonització. «No ho comentaré —diu Arenas—, perquè no he vist mai que fer una acció per una mateixa llengua signifiqui colonitzar-la.»

Amb tot, una de les fites que més satisfacció van proporcionar a Arenas va ser la creació, a la seu d'Òmnium de l'Alguer, del Centre de Recursos Maria Montessori, encarregat d'impulsar, entre moltes altres iniciatives, classes de català a més de 1.500 nens: «Dos terços dels alumnes de l'Alguer tenen alguerès un cop a la setmana», diu Arenas. «Amb aquest Centre de Recursos, el Servei de Normalització Lingüística i la Costura, avui Òmnium, influeix sobre un centenar de persones. D'això, que hauria d'alegrar tothom, hi ha qui se'n lamenta i proclama que és la perdició de l'alguerès. Divisió a l'Alguer? No. Autoexclusió una mica enverinada? Sí.» Arenas es dol que li hagin retret afany de protagonisme per la feina feta des d'Òmnium i des de l'associació Enllaç, que va crear. Ara, a punt de complir 70 anys, creu que ha arribat el moment de tancar aquest capítol. «Ho deixo molt tranquil, perquè Òmnium de l'Alguer té una estructura prou sòlida», reflexiona. / A.A.

llengua, que és el català, és obvi que l'han de parlar. No perquè es prohibeixi parlar en una altra llengua, sinó perquè s'ha de fer possible que la nostra sigui plena. Què passa aquí? Que no s'estructura prou bé la llengua de base, el català, i llavors tot l'edifici lingüístic que s'ha de construir —català, castellà, anglès, francès o el que sigui— també trontolla. Com més català sàpiguen, més castellà, anglès i francès sabran. Els nens han de sentir parlar català, no perquè el castellà sigui dolent, sinó per acostumar-se a sentir-lo i fer-se'l seu.»

— Creu que la immersió lingüística té la mateixa intensitat ara que abans?

— «Va tenir una arrencada molt forta i positiva que va durar deu anys, del 1983 al 1993, i després va venir una època de manteniment positiu fins al 2003, perquè hi va haver altres prioritats. El 2003 hi havia 7.000 professors que anaven a seminaris de llengua. Els últims anys la qualitat no va baixar, però sí la intensitat, és veritat. Amb el canvi de govern es va suprimir el programa d'immersió. Hi va haver una aturada i no es parlava d'immersió. Es va voler canviar tot, per mi equivocadament, perquè fer foc nou perquè sí no porta a res. El nou go-

vern, però, fa una cosa positiva, que és posar molts diners a disposició de l'educació. En canvi, durant tres anys, la immersió va quedar gairebé tallada. Després, quan es va veure què passava, es va reprendre, tot i que durant aquells tres anys es va refredar.»

— Des del 2005, el Servei d'Ensenyament del Català (Sedec), que havia promogut la immersió lingüística, ha desaparegut i ha passat a formar part d'un calaix de sastre anomenat Espai Lic. És un mal senyal?

— «Sí, un símptoma estrany, no calia fer-ho. Crec que és un error històric abolir el primer servei de la Generalitat de Catalunya del president Tarradellas que significativament va estar dedicat a la llengua. La història és un dels punts de referència que tenim i n'hem de tenir per saber què som. Em dol que el Sedec hagi estat suprimit del catàleg de la Generalitat, no només perquè jo vaig proposar fundar-lo, sinó perquè encabir la llengua en un espai compartit amb la interculturalitat i la cohesió social no dóna prioritat a la llengua i fa pensar que només preocupa pels immigrants. Perdoni, i els nens de les famílies castellanes que viuen aquí, que són catalanes i parlen castellà? A ve-

«QUAN DIUEN QUE ELS NENS PODEN PARLAR EL QUE VULGUIN, NOMÉS HO DIUEN ELS QUE VOLEN ARRUÏNAR EL CATALÀ. EL NEN POT PARLAR EL QUE VULGUI, PERÒ NO A L'ESCOLA»

gades sembla que falti una virtut que no consta en cap catecisme, que és la lucidesa.»

— **Recordi'ns quin panorama hi havia el 1983 quan van implantar la immersió.**

— «Jo vaig començar a treballar per la llengua a l'escola aquí a Barcelona al col·legi Sant Gregori, després d'haver estat a l'escola Montessori i a l'escola unitària de Sant Feliu de Cabrera de Mar. Quan plegava de l'escola me n'anava a Òmnium Cultural, des d'on vam promoure les classes de català i l'escola catalana en llengua i continguts, que era el model que ja havia dissenyat Alexandre Galí abans de la guerra, un model d'escola nova i activa. De mica en mica ho vam anar perfilant i hi va haver escoles públiques que, en plena transició i fins i tot abans, van començar a fer l'ensenyament en català per a totes els nens i nenes amb una gran pedagogia. La immersió no es pensi que qui sap què és, no és res més que el seny, la ciència aplicada a l'aprenentatge d'una llengua desconeguda.»

— **En aquell temps el govern català encara no hi havia pres posició.**

— «Va ser el 1978, quan vaig entrar a la Generalitat, que vam presentar al conseller Pi-Sunyer

aquest model d'escola, i a poc a poc i sense fer soroll es va anar escampant, els pares s'hi van anar enganxant. El 1983, entre la feina que havia fet la delegació d'ensenyament del català (DEC) d'Òmnium Cultural i el que havíem anat fent nosaltres, no va ser cap sorpresa, perquè tot es va anar fent progressivament durant vuit o nou anys. L'important del que va passar del 1978 al 2003 no és la immersió, que ho és, sinó que Catalunya té un model d'escola catalana en llengua i continguts com un model d'educació propi, de gran tradició, per cert.»

— **Quan va entrar a Òmnium Cultural, he llegit que vostè tenia certes prevencions pel fet de ser del PSAN.**

— «Sí, era un moment d'efervescències polítiques i de joventut. Certament, jo venia del PSAN i com que hi havia tota aquella flamarada ideològica d'esquerra, anava amb peus de plom. Però tota aquella prevenció va desaparèixer quan en Joan Triadú em va proposar que entrés a formar part de la junta i em vaig assegurar al costat dels senyors Carulla, Puig, Cendrós, Bagués, Riera, etcètera. Allà em vaig convèncer que eren unes persones excel·lents, per a les quals Catalunya pesava molt, però molt.»

— **A vostè la consciència nacional se li va despertar mentre va ser al seminari?**

— «Sí, hi va haver un fet que em va colpir especialment. Era la festa de la mare de Déu de la Mercè i van posar un mural perquè tothom hi pengés un escrit. Jo el vaig fer en català i un professor castellà davant meu va dir: '¿Qué es esta mierda?' Va agafar el meu paper i el va llençar. Jo li vaig dir: 'Senyor, mai més escriuré en castellà.' I a partir d'aquell moment els exercicis de classe els vaig fer sempre en català.»

— **Com és que va deixar el seminari? No tenia vocació?**

— «Bé, ja s'ha vist que no, oi? Vaig ser-hi sis anys, després volia ser monjo i me'n vaig anar a Montserrat, on aleshores hi havia l'abat Escarré. Hi vaig ser novici, però m'ho vaig prendre tan seriosament que em vaig posar malalt i vaig haver de sortir. Sobre allò haig de dir dues coses. Una: tinc un record de l'abat Escarré fantàstic, era un home d'una humanitat extraordinària, el qui va crear el Montserrat que teníem i tenim. I dues: el segon disgust més gran de la meua vida és haver hagut de deixar Montserrat.»

— **Li puc preguntar quin va ser el primer?**

— «Quan se'm va morir la

Joaquim Arenas defensa amb convicció i vehemència el seu país, Catalunya; la seva llengua, el català, i el model d'escola catalana. La seva consciència nacional, diu, va començar al seminari, quan un professor li va estripar un escrit que havia fet en català tot dient-li: «¿Qué es esta mierda?»
/ ORIOL DURAN

mare.»

— **Com a fundador del Centre d'Estudis Colombins, ja sé què em dirà, però en confiança, entre vostè i jo, Cristòfor Colom era català?**

— «Sí.»

— **És capaç d'afirmar-ho tan rotundament?**

— «Sóc capaç d'afirmar-ho tan rotundament com ho afirmen els genovesos, tot i que és veritat que és un personatge absolutament enigmàtic, de difícil recerca. Gènova presenta uns documents on apareix un Colombo i nosaltres no en podem presentar cap on surti un Cristòfor Colom, però podem definir el context català de Colom mitjançant ciències auxiliars a la història, com és ara la paleografia, la genètica (a partir de l'ADN), la literatura forense, la lingüística, etcètera.»

— **Què hi guanyem els catalans, demostrant que era català? Per què és tan important fer-nos-el nostre?**

— «Colom era un home que va fer grans aportacions a la ciència, a la ciència astronòmica, a l'art de navegar. Quin poble és capaç de donar a la humanitat un home que, en aquell temps, diu que anant per Occident arribarà a Orient? Era una eminència. Per això tothom se'l discuteix.»

«ÉS UN ERROR HISTÒRIC ABOLIR EL PRIMER SERVEI DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA DEL PRESIDENT TARRADELLAS QUE SIGNIFICATIVAMENT VA ESTAR DEDICAT A LA LLENGUA»